

VLADAVINA PRAVA: VODIČ ZA KORISNIKE

VLADAVINA PRAVA, DEMOKRATIJA, LJUDSKA PRAVA

Vladavina prava, demokratija i ljudska prava, tri stuba Vijeća Evrope, usko su povezani i nerazdvojni.

- ▶ Demokratija osigurava da građani učestvuju u donošenju javnih odluka;
- ▶ Ljudska prava štite pojedince od proizvoljnog i pretjeranog zadiranja u njihove slobode i obezbjeđuju ljudsko dostojanstvo;
- ▶ Država u kojoj postoji vladavina prava osigurava da vršenje javne vlasti bude uređeno i nadzirano.

Vladavina prava unapređuje demokratiju uspostavljajući odgovornost onih koji javnu vlast. Ona štiti ljudska prava putem nezavisnog i nepristrasnog pravosudnog sistema i štiti manjine od proizvoljne vladavine većine.

Zašto je to bitno?

Država bez jasnih pravila podložna je nestabilnosti i proizvoljnosti.

Vladavina prava štiti osnovne slobode svih. Ona je temelj savremenih demokratija.

Vladavina prava počiva na pet temeljnih načela:

- ▶ **Zakonnost** – zakoni se primjenjuju na sve i postavljaju ograničenja moći.
- ▶ **Pravna sigurnost** – Zakoni su jasni, dostupni i predvidljivi.
- ▶ **Sprječavanje zloupotrebe vlasti** – Provjere se provode kako bi se izbjegla proizvoljnost.
- ▶ **Jednakost pred zakonom i nepostojanje diskriminacije** – Zakoni štite sve i primjenjuju se jednako, a diskriminacija je zabranjena.
- ▶ **Pristup nezavisnom i nepristrasnom pravosuđu** – Svako može braniti svoja prava pred sudom.

Ilustracije „gospođa pravda“ malteške umjetnice Nadine Theuma

ZAKONITOST

Zakoni se primjenjuju na sve i postavljaju ograničenja moći.

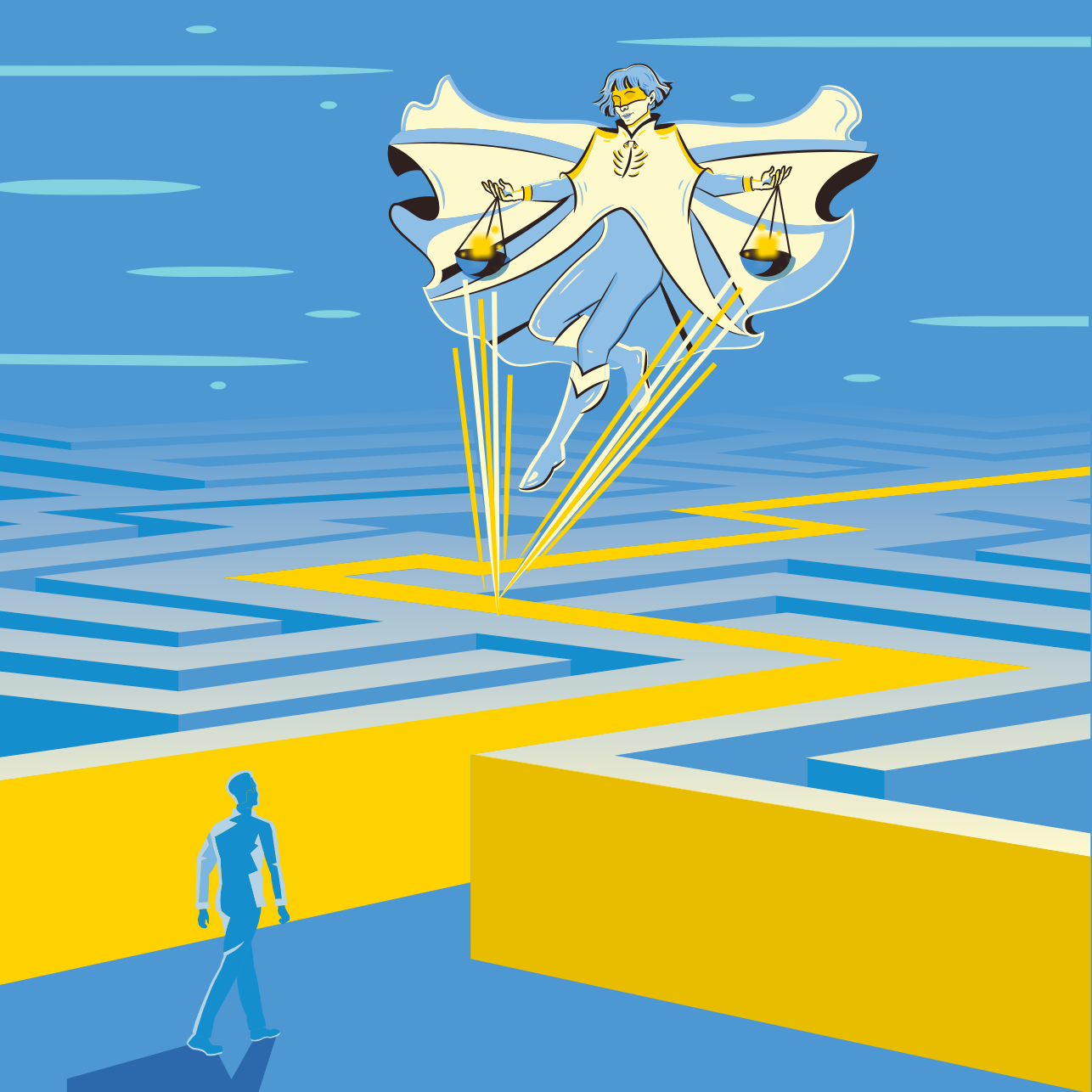
U državi u kojoj postoji vladavina prava, postupci vlasti i građana uređeni su demokratski donesenim zakonima. Izvršna grana vlasti ne može koristiti svoju moć i nametati svoju volju bez ograničenja ili nadzora.

Ključna načela

- ▶ Sve odluke moraju se donositi u okviru zakona.
- ▶ Zakoni se moraju donositi u skladu s jasnim i transparentnim demokratskim procesom.
- ▶ Odluke javnih vlasti mora preispitivati nezavisno sudstvo. Vlada sebi ne može dodjeljivati nove ovlasti bez poštovanja pravila utvrđenih ustavom.
- ▶ Moraju se primjenjivati i poštovati međunarodne konvencije i ugovori, kao i odluke međunarodnih sudova.
- ▶ Zakon se mora djelotvorno provoditi.

Zašto je to bitno?

Ako se vlast ne bi morala vršiti u okviru zakona, bila bi podložna zloupotrebi. Na primjer, vlada bi mogla ograničiti slobode onako kako ona smatra prikladnim. Jasnoća i poštovanje demokratski donesenih zakona garancija su pravde i jednakosti za sve.

PRAVNA SIGURNOST

Zakoni su jasni, dostupni i predvidivi

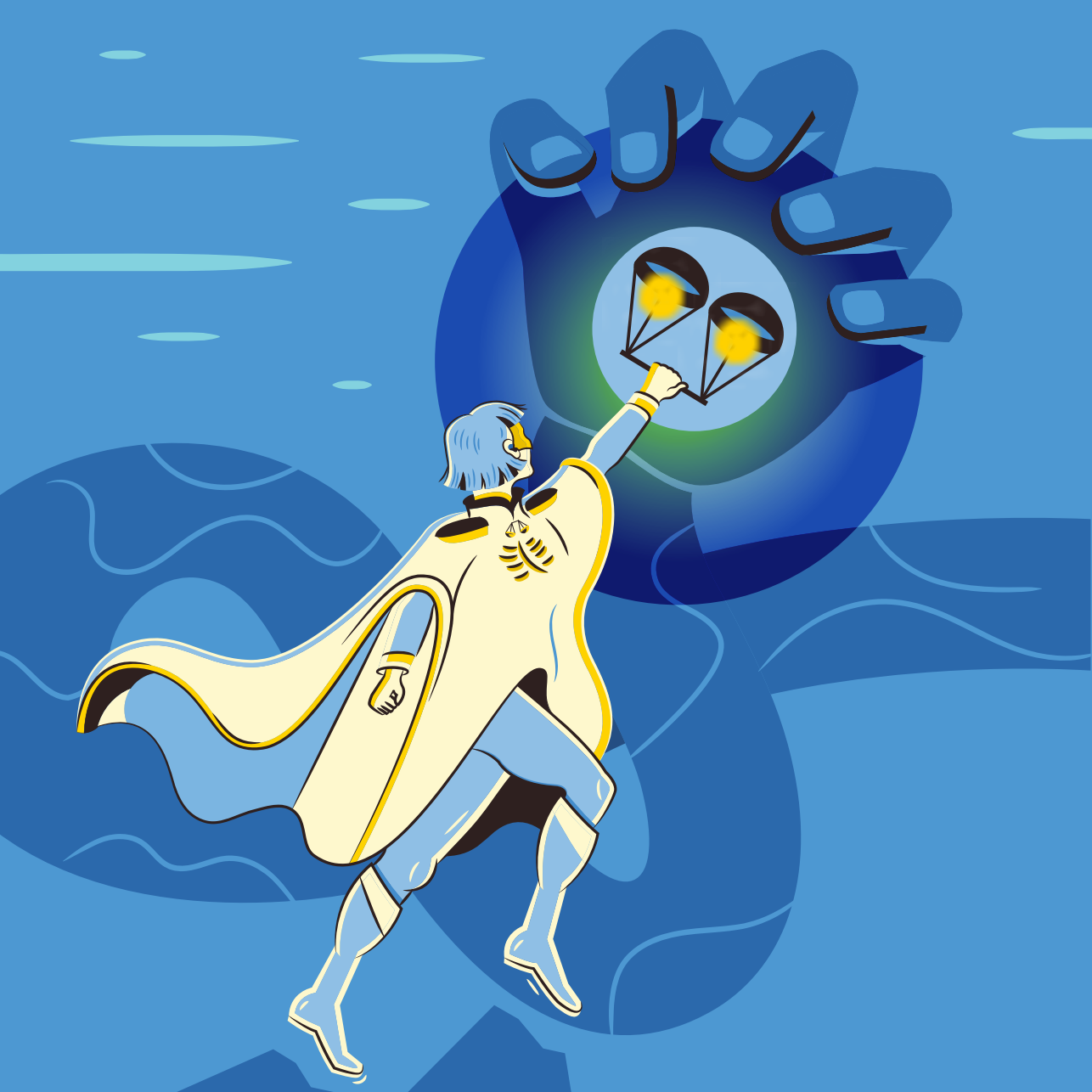
Pravna sigurnost obezbjeđuje da zakoni budu jasni, dostupni i predvidivi te da se ne primjenjuju retroaktivno. Na taj način, svi unaprijed znaju svoja prava i obaveze.

Ključna načela

- ▶ Zakoni i sudske odluke moraju biti lako dostupni i razumljivi.
- ▶ Zakoni se ne smiju mijenjati nepredvidljivo i moraju biti dosljedni.
- ▶ Nitko se ne može osuditi za djelo koje u vrijeme kada je počinjeno nije predstavljalo kazneno djelo ili prekršaj.

Zašto je to bitno?

Da bi pojedinci mogli postupati sa sigurnošću, moraju znati svoja prava i obaveze. Nejasni zakoni ili zakoni koji se brzo mijenjaju stvaraju neizvjesnost i nestabilnost, te izlažu pojedince nepredvidivim kaznama.

SPRJEČAVANJE ZLOUPOTREBE VLASTI

Da bi se izbjegla proizvoljnost, provode se kontrole.

Vlast koja je neograničena i nekontrolirana dovode do nepravde. Opasnosti apsolutne vlasti uključuju proizvoljne odluke, korupciju i političku represiju. Na primjer, pretjerani nadzor bez sudskog odobrenja ili nadzora može dovesti do kršenja ljudskih prava.

Ključna načela

- ▶ Razdvajanje vlasti: moć se ne smije koncentrirati u rukama jedne instance vlasti.
- ▶ Obaveza obrazlaganja: javne odluke moraju biti opravdane i objašnjene.
- ▶ Sudsko preispitivanje: mora biti moguće osporiti sve javne odluke pred nezavisnim i nepristrasnim sudovima.

Zašto je to bitno?

Bez nadzora, vlast bi mogla donositi proizvoljne odluke, cenzurirati svoje protivnike ili čak ukinuti osnovne slobode. Vladavina prava uspostavlja zaštitne mehanizme kako bi spriječila takve zloupotrebe.

JEDNAKOST PRED ZAKONOM I NEPOSTOJANJE DISKRIMINACIJE

Zakoni štite sve i primjenjuju se jednako, a diskriminacija je zabranjena

Vladavina prava zahtijeva da svi imaju ista prava i obaveze utvrđene zakonom i da nema neopravdanih razlika u načinu na koji se prema njima postupa.

Jednakost pred zakonom znači

- ▶ Ne smije se praviti neopravdana razlika među ljudima, ni u zakonu ni u njegovoj primjeni.
- ▶ Treba osigurati zaštitu od svih oblika diskriminacije.
- ▶ Ista prava i obaveze moraju se jamčiti svima.
- ▶ Svako ko je diskriminisan u uživanju svojih prava mora imati mogućnost braniti svoja prava.

Ključni napreci – primjer prava žena na glasanje

Kašnjenje u priznavanju prava žena na glasanje u Evropi primjer je historijske diskriminacije. Finska je bila prva evropska zemlja koja je ženama dala pravo glasa 1906. godine. Tek nakon 1918. godine to je prošireno na većinu drugih evropskih zemalja, a u Evropi je ono postalo univerzalno tek 1984. godine. Danas vladavina prava ne samo da štiti pravo žena na glasanje, već i osigurava i podstiče njihovo aktivno učešće u političkom životu bez diskriminacije.

PRISTUP NEZAVISNOM I NEPRISTRASNOM PRAVOSUĐU

Svako može braniti svoja prava pred sudom

Pristup nezavisnom i nepristrasnom sudu omogućava ljudima braniti svoja prava. Na primjer, Evropski sud za ljudska prava presudio je da su prava podnositelaca zahtjeva bila povrijeđena nemogućnošću da pred sudom ospore otkaz radnog odnosa, oduzimanje imovine ili onemogućavanje pristupa vlastitoj djeci. Brza i dostupna pravda od suštinske je važnosti za osiguranje jednakih prava.

Ključna načela

- ▶ Svako ima pravo podnijeti zahtjev sudu i pravo na pošteno suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom.
- ▶ Presude su dostupne i jasno objašnjene.
- ▶ Pravna pomoć i pravni savjeti stoje na raspolaganju onima kojima su potrebni.
- ▶ Postupci su razumno brzi i jeftini.
- ▶ Sudske odluke se izvršavaju.

Zašto je to bitno?

Bez pristupa pravdi, građani kojima je nanesena šteta ne bi mogli ostvariti svoja prava. Država mora obezbijediti nezavisne sudove i pravosudni sistem koji je dostupan svima.

PAX EVAN
TIBI GELI
MARCI STA
GENITIVS

VLADAVINA PRAVA NA DJELU

Uloga Venecijanske komisije Vijeća Europe

Venecijanska komisija pomogla je državama članicama da oblikuju ustavne sisteme koji omogućavaju neophodnu primjenu načela vladavine prava. Komisija je također obezbijedila alat – Kontrolnu listu vladavine prava – za procjenu nivoa primjene načela vladavine prava u određenoj zemlji.

Kontrolna lista vladavine prava Venecijanske komisije

Kontrolna lista vladavine prava iz 2016. godine predstavlja temeljna načela vladavine prava – zakonitost, pravnu sigurnost, sprječavanje zloupotrebe i zloupotrebu vlasti, pristup pravdi, jednakost i nepostojanje diskriminacije – u obliku normi s detaljnim parametrima i relevantnim izvorima.

Korištenjem ove liste, vlada, parlament, civilno društvo, građani kao i međunarodne organizacije mogu procijeniti u kojoj se mjeri načela vladavine prava poštuju u nekoj državi. Kontrolna lista tako omogućava identificiranje slabosti ili nedostatke koje zahtijevaju djelovanje države. Venecijanska komisija dala je brojne preporuke kako otkloniti takve slabosti i nedostatke.

Ko smo mi?

Venecijanska komisija „za demokratiju putem prava“ savjetodavno je tijelo Vijeća Europe za ustavno pravo, sastavljeno od nezavisnih stručnjaka.

Osnovana je 10. maja 1990. na inicijativu italijanskog pravnog stručnjaka Antonija La Pergole. Nakon pada Berlinskog zida, pomogla je brojnim bivšim socijalističkim zemljama da usvoje demokratske ustave i zakonodavstvo, a da zatim pristupe i Vijeću Europe.

Danas pomaže svojim državama članicama u oblikovanju ustavnih i zakonodavnih reformi koje su u skladu s međunarodnim standardima. Usklađenost s preporukama Komisije olakšala je proces stjecanja članstva u Evropskoj uniji.

Misija

Na osnovu zahtjeva i kroz inkluzivan proces konsultacija s domaćim vlastima, državnim institucijama, zainteresovanim stranama i civilnim društvom, Venecijanska komisija procjenjuje ustavne i zakonodavne reforme, osobito u izbornom i pravosudnom području, i daje pravno neobavezujuće preporuke o tome kako poboljšati te reforme da bi se poštovala i primjenjivala načela demokratije, ljudskih prava i vladavine prava te kako bi se osmislili djelotvorni i održivi sistemi vlasti.

Države članice

Venecijanska komisija se sastoji od 46 članova Vijeća Europe uz još 15 drugih, iz Sjeverne i Južne Amerike, Afrike i Azije.

Zašto Venecija?

„Evropska komisija za demokratiju kroz pravo“ nazvana je „Venecijanska komisija“ po čuvenom talijanskom gradu u zaljevu Venecijanska laguna, gdje je održala svoj prvi sastanak i gdje se i danas sastaje četiri puta godišnje.

1990-2025 – Postignuća

Tokom svojih 35 godina postojanja, zahvaljujući nezavisnosti i nepristrasnosti, stručnosti i inkluzivnim radnim metodama, Venecijanska komisija znatno je utjecala na lakše usvajanje demokratskih ustava i demokratsko funkcioniranje institucija. Konkretnije, Komisija je doprinijela unapređenju poštovanja načela vladavine prava i jačanju podjele vlasti i nezavisnosti sudstva u državama članicama.

- ▶ **1000+**: Broj mišljenja i izvještaja o ustavnim i zakonodavnim reformama
- ▶ **50+**: Broj ustava sastavljenih ili revidiranih uz pomoć Komisije
- ▶ **200+**: Broj nezavisnih pravnih stručnjaka koji su doprinijeli njenom radu

Zašto je to važno za sve nas?

Vladavina prava znači:

Stabilnu i mirnu demokratiju.

Građane koji su slobodni i zaštićeni od proizvoljnosti.

Pravednije, ravnopravnije društvo.

Ilustracije: Nadine Theuma

Sva prava pridržana.

Nijedan dio ove publikacije ne smije se prevoditi,
reproducirati ili prenositi bez prethodnog
pisanog odobrenja Direkcije za komunikacije
(F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Fotografije © Vijeće Europe

Objavilo Vijeće Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Vijeće Europe, juli 2025.

web stranica Venecijanske komisije

<https://venice.coe.int>

U ovoj brošuri istražuju se ključna načela vladavine prava: zakonitost, pravna sigurnost, sprječavanje zloupotrebe vlasti, jednakost pred zakonom i pristup pravdi. Ta načela čine temelj demokratije i ljudskih prava, osiguravajući odgovorno upravljanje, individualne slobode i društvenu pravičnost. Saznajte kako Vijeće Europe, kroz rad Venecijanske komisije, podržava države u održavanju tih standarda i zaštiti građana od proizvoljnog vršenja vlasti. Bilo da ste neko ko kreira politike, student ili zabrinuti građanin, u ovom vodiču otkriva vam se zašto je vladavina prava važna i kako ona svakodnevno štiti naše slobode.

BOS

www.coe.int

Vijeće Europe je vodeća organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Sastoji se od 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Europe potpisnice su Evropske konvencije o ljudskim pravima, sporazuma koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i vladavinu prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

